

УДК 338.45:621

**РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДУВАННЯ КРІЗЬ
ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ***Гарас В.О*

Розглянуті головні напрямки вивчення внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на розвиток потенціалу машинобудування. Наводяться особливості внутрішніх і зовнішніх факторів, аналізується їх сутність, а також можливості використання їх для регулювання розвитку потенціалу галузі. Наводиться класифікація чинників впливу.

Ключові слова: машинобудування, фактори впливу, регуляторна політика, методи дослідження, систематизація, принцип впливу, критерії впливу.

Головним критерієм розвитку потенціалу машинобудування є особливе місце галузі в національній економіці. У цьому зв'язку важливості набуває аналіз сучасного стану виробничого потенціалу машинобудування України. Повноцінність його результатів дасть можливість досягти більшої ймовірності у прогнозуванні подальшого розвитку потенціалу галузі.

Потенціал машинобудування складається під впливом зовнішніх і внутрішніх умов та факторів. Але до цього часу єдиного підходу до визначення факторів, які безпосередньо впливають на розвиток потенціалу машинобудування немає. Так, Є.Ф.Покропивний і В.М.Колот [7, с.131] наголошують на внутрішніх факторах (комплексність у виробничому менеджменті та досвід в обраній сфері діяльності), не враховуючи вплив факторів зовнішнього середовища. А.Сидорович, навпаки, виділяє лише зовнішні, обумовлені характером оточуючого підприємницького середовища фактори впливу на розвиток потенціалу машинобудування, відносячи до них і фактори внутрішнього впливу.

Ми вважаємо, що найбільш повно визначити особливості наявного потенціалу машинобудування можна, лише дослідивши як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу.

Особливості факторів впливу не є сталими, вони постійно змінюються як в просторі, так і в часі. В економічній літературі їх класифікують за такими ознаками: за сферою впливу (фактори мікро- і макросередовища); за характером впливу (економічні, політичні, організаційно-правові, соціально-психологічні та ін.); за ступенем дії (прямі, непрямі); за роллю в створенні підприємницького капіталу (стимулюючі, стримуючі).

До внутрішніх факторів розвитку потенціалу машинобудування, які найбільш повно можна простежити на мікрорівні (на одному або кількох підприємствах машинобудування), слід віднести:

- наявність моральних і матеріальних стимулів для здійснення підприємницької діяльності в галузі машинобудування;
- можливість формування стартового капіталу для новостворених підприємств і виробництв;
- імідж керівника фірми;
- імідж підприємства і якість системи управління бізнесом;
- науково-технічний рівень виробництва;
- якість робочої сили;
- податкова політика підприємства;
- фінансово-кредитна політика підприємства;
- компетентність і організація менеджменту і маркетингу машинобудівного підприємства, регуляторна господарська політика фірми;
- рівень правової і соціальної захищеності працівників.

Практичний аналіз впливу всіх цих факторів на функціонування машинобудівних підприємств потребує їхньої детальної характеристики.

Дослідження впливу моральних і матеріальних стимулів дасть можливість визначити найбільш привабливі види виробництв машинобудування та зазначити загальні проблеми матеріального і морального характеру, які перешкоджають повноцінному функціонуванню та розвитку їхнього потенціалу. При дослідженні мають застосовуватись методи статистичного аналізу (аналіз рівня заробітної плати), соціологічні методи (опитування працівників).

Аналіз можливостей формування стартового капіталу виявляє джерела отримання необхідних коштів для створення нових виробництв і розширення існуючих. Основними фінансовими джерелами є: власний капітал підприємств, фізичних осіб або їх груп, накопичений у результаті формальної і неформальної діяльності; інвестиції великих підприємств, які зацікавлені у створенні та функціонуванні нових об'єктів виробництва; кошти іноземних інвесторів; кредити банків та інших фінансових структур

Імідж керівника - це ділові і особисті якісні характеристики - здатність орієнтуватися в ринковому середовищі, комунікабельність - досліджується як соціологічними, так і методами рейтингового аналізу.

Імідж підприємства та якість системи управління виробництвом характеризують здатність до реагування на зміну кон'юнктури ринку, забезпечують оптимальність витрат та раціональне використання прибутку і визначають його місце на внутрішньому та зовнішньому ринках. Методи дослідження фактора – соціологічні, рейтингового аналізу, а також статистична звітність та аналітична обробка інформаційно-довідкового матеріалу.

Науково-технічний рівень виробництва дає можливість визначити в галузях машинобудування особливості впровадження та застосування ними новітніх технологій, роль і місце інноваційної політики підприємства в його діяльності. Статистична звітність – основний метод дослідження цього фактору.

Якість робочої сили визначає можливість підприємства виробляти конкурентоспроможну продукцію, швидко змінювати асортимент та технології виробництва, адекватно реагувати на зміну кон'юнктури на ринку збуту. Цей фактор може бути і внутрішнім в діяльності конкретного підприємства, і зовнішнім. Статистичні методи дослідження дозволяють визначати наявність на підприємстві працівників з повною або частковою зайнятістю, з відповідною освітою та кваліфікацією. Аналіз ситуації здійснюється соціологічними методами - опитуванням керівників підприємств щодо якісних характеристик майбутніх працівників.

Податкова політика підприємства виявляє, за якою системою оподаткування воно працює – за традиційною чи за спрощеною. Так, мале машинобудівне підприємство, яке працює в спеціальній (вільній) економічній зоні, на території пріоритетного розвитку, повинне визначити свій податковий чинник в собівартості продукції, обґрунтувати характер та рівень податкового навантаження, встановити наявність заборгованості в сплаті податків і зборів, особливості отримання відстрочки щодо податкових платежів і, ті проблеми, які змушують ухилятися від сплати податків. Даний фактор слід досліджувати за допомогою статистичної звітності і бухгалтерського обліку.

Вивчення фінансово-кредитної політики машинобудівних підприємств сприяє виявленню особливостей формування та використання обігових коштів: на розвиток підприємницької діяльності, на наявність та залучення кредитних коштів на розширення виробництва, на підтримання рівня кредиторсько-дебіторської заборгованості та корегування її впливу на собівартість виробництва. Аналізуються ці фактори аналогічно із дослідженням стану податкової політики підприємства [6, с.153].

Дія компетентності й організованості менеджменту та маркетингу на машинобудівних підприємствах або їхньої регуляторної господарської політики на особливості розвитку потенціалу машинобудування має бути на одному із завершальних етапів вивчення внутрішніх факторів впливу. Аналіз дає можливість визначити пріоритетні напрями діяльності підприємств щодо організації виробництва продукції, товарів, робіт і послуг, а також просування їх на ринки збуту та забезпечення прибутковості виробництва [4, с.131].

Рівень правової і соціальної захищеності працівників машинобудівних підприємств показує наявність або відсутність на них встановлених державою соціальних гарантій – восьмигодинного робочого дня, можливості отримання оплачуваної відпустки, гарантії достатнього пенсійного забезпечення та одержання компенсацій при звільненні з роботи й набутті статусу безробітних або при тимчасовій втраті працездатності. Дослідження впливу захищеності необхідно проводити правовими та статистичними методами.

До основних факторів зовнішнього впливу на розвиток потенціалу машинобудування необхідно віднести: історичні, загальноекономічні, державна податкова політика, демографічні, міжнародні, науково-технічний прогрес, суспільно-політичні, державна регуляторна політика стосовно підприємств машинобудівної галузі, інформаційні, місткість внутрішнього ринку та рівень його монополізації, соціально-психологічні, ментальні, екологічні.

Аналіз історичних чинників діяльності й оподаткування підприємств машинобудівного комплексу простежує етапи його формування у відповідності до змін суспільно-політичних формацій, соціально-економічного стану в країні та в залежності від існуючої системи оподаткування. Досліджувати дані фактори доцільно за допомогою емпіричного й аналітичного узагальнення з використанням історичних та інформаційно-статистичних методів.

Загальноекономічні фактори виявляють рівень залежності потенціалу машинобудування від інфляційних процесів, коливань обмінного курсу національної валюти, розвинутості банківської системи країни та умов отримання кредитів, наявності ринкової інфраструктури та її відповідності потребам машинобудування. Результати аналізу рівня і динаміки ціноутворення на споживчому ринку дають можливість розрахувати оптимальні обсяги випуску та споживання продукції, робіт та послуг для запобігання перевиробництва та визначити найприбутковіші види діяльності. До загальноекономічних факторів впливу відноситься також рівень номінальних та реальних доходів населення, який визначає його платоспроможний попит, як одного з основних споживачів продукції, робіт і послуг машинобудування. Загальна дія цих факторів впливу досліджується з застосуванням методів реалізації державної економічної політики. Загальноекономічні фактори впливу досліджуються методами економічного аналізу - статистичної вибірки, інформаційними і соціологічними методами та емпіричним узагальненням.

Відокремлення державної податкової політики в окремий зовнішній фактор впливу на розвиток і оподаткування потенціалу машинобудування зумовлене предметом дослідження. Саме цей фактор характеризує існуючу податкову систему, обумовлює її розвиток та домінування основних принципів оподаткування – (фіскальних, регуляторних, стимулюючих), функціонування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва в машинобудуванні, переваги, недоліки та проблеми, пов'язані з оподаткуванням у даному секторі економіки, дозволяє визначити питому вагу суб'єктів машинобудування, які працюють за традиційною та спрощеною системою оподаткування, а також залежність рівня податкових надходжень від обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт і послуг. Аналіз впливу державної податкової політики на функціонування машинобудування здійснюється таким же чином і тими ж методами, що і загальноекономічні фактори [1, с.7].

Демографічні фактори впливу формують частку економічно активного населення, осіб пенсійного віку та дітей. Аналіз цих факторів дає можливість спрогнозувати кількість трудових ресурсів, яка в найближчій або віддаленій перспективі може бути залучена до праці в галузі машинобудування, та обсяги споживання окремих видів продукції, робіт та послуг. Ці фактори визначають навантаження на одне вільне робоче місце в машинобудуванні. Демографічні фактори впливу аналізуються методами статистичної вибірки та прогнозування.

Міжнародні фактори обумовлюють залежність потенціалу машинобудування країни від стану світової економіки та глобалізації економічного розвитку; рівень взаємозалежності національних економік та її безпосередню дію на функціонування машинобудування; адаптованість потенціалу машинобудування країни до загальносвітового науково-технічного середовища; стан та особливості відносин між міжнародними фінансово-кредитними організаціями та машинобудівним комплексом країни, питому вагу іноземних інвестицій у його загальному інвестиційному портфелі; визначають спільні і відмінні риси в господарській діяльності та оподаткуванні машинобудування в Україні, Європейському Союзі та в інших економічно розвинутих країнах й країнах з перехідною економікою. Аналіз цих факторів дає можливість визначити ступінь адаптованості законодавства, що регулює господарську діяльність машинобудування, до умов Світової Організації Торгівлі (СОТ). При дослідженні міжнародних факторів впливу доцільно застосувати крім методів порівняльного аналізу та емпіричного узагальнення монографічний метод.

Такий фактор, як науково-технічний прогрес, показує наявність в країні, новітніх наукових розробок та шляхи їх впровадження в машинобудування, зацікавленість галузі в їх застосуванні. При цьому діє чинник наявності або відсутності пільг в оподаткуванні при впровадженні інноваційних проектів. Дослідження даного фактору впливу доцільно здійснювати методами експертної оцінки та статистичними методами.

Суспільно-політичні фактори впливу включають: стабільність політичної ситуації та її вплив на економічну діяльність, наявність концепцій перетворень і програм здійснення економічних реформ, створення сприятливого інвестиційного клімату в економіці країни. Найдоцільніше їх досліджувати порівняльними методами, методами експертних оцінок та аналітичного узагальнення.

Державна регуляторна політика - це цілісна система економічного, правового й організаційного забезпечення державою відповідного середовища для функціонування галузей економіки, у тому числі й машинобудування. Аналізується даний фактор за допомогою правових та інформаційних методів, а також методів експертних оцінок і аналітичних узагальнень [1, с.3].

Аналіз інформаційних факторів виявляє рівень розвитку джерел отримання необхідних статистичних та аналітичних даних про стан економічної ситуації в країні в цілому та в окремих галузях економіки і, характеризує кон'юнктурні зміни на ринку окремих товарів, робіт та послуг. Досліджуються вони інформаційними методами.

Місткість внутрішнього ринку та рівень його монополізації, як фактор впливу, висвітлює можливість виробництва й реалізації певних видів продукції, товарів, робіт або послуг, які випускаються або плануються випускатись машинобудівною галуззю. Досліджується вплив даного фактору методами експертного аналізу, порівнянь та економічного прогнозування.

Соціально-психологічні фактори впливу обумовлюють рівень соціального розвитку суспільства, бажання працювати в ринкових умовах господарювання, навчатися новим професіям та видам діяльності. Дані фактори впливу доцільно досліджувати за допомогою методів експертних оцінок та соціологічних методів.

З соціально-психологічними факторами впливу на розвиток машинобудування тісно пов'язані ментальні фактори, під якими слід розуміти професійні, статеві-вікові та регіональні особливості сприйняття населенням діяльності машинобудування. Досліджуються ці фактори соціологічними методами.

Екологічними факторами обумовлюються вплив природно-кліматичних умов та наявних природних ресурсів на діяльність машинобудування. Ними опосередковано визначаються пріоритетні напрями діяльності галузі, її залежність від стихійних лих і техногенних катастроф, періодичність настання останніх, рівень екологізації виробництва в країні та екологічна культура населення. Досліджувати дані фактори доцільно з допомогою методів експертних оцінок, порівнянь та аналітичних узагальнень.

При цьому необхідно визначити специфічні принципи розвитку, які властиві саме для даного сектору економіки в умовах соціально орієнтованих ринкових відносин. На нашу думку, це мають бути:

- цілісність законодавчої бази. Передбачає наявність систематизації нормативно-правових актів з питань розвитку й оподаткування машинобудування;
- суспільна необхідність. Визначає особливості затребуваності машинобудування як складового елементу суспільного відтворення;
- можливість залучення трудових ресурсів. Забезпечує галузь необхідними кадрами за професійними кількісними показниками;
- рівноправність і рівнонапруженість діяльності й оподаткування. Створює однакові правила функціонування незалежно від майнової приналежності суб'єктів машинобудування;
- ефективність державної регуляторної політики стосовно розвитку потенціалу машинобудування;
- існуючий рівень податкового навантаження;
- ступінь адаптованості до країн Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження визначена і запропонована класифікація чинників впливу, але яка не є остаточною і може доповнюватися залежно від соціально-економічної ситуації в країні, суспільно-політичних відносин і стану економіки. Деякі фактори залежно від рівня об'єкту дослідження, можуть переходити як з внутрішнього середовища впливу в зовнішнє, так і навпаки.

В цілому ж, запропонована наукова систематизація факторів впливу, критеріїв і принципів розвитку потенціалу машинобудування дає можливість на практиці дослідити їх дію незалежно від територіального рівня, що в першу чергу сприятиме більш точному прогнозуванню розвитку потенціалу машинобудування та удосконаленню планування його використання на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. «Державна Програма розвитку машинобудування на 2006-2011 роки» затверджена постановою Кабінету Міністрів України N516 від 18 квітня 2006р.
2. Закон України “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” // Інвест-газета. - 2005. - №46. –с.4-7.
3. Лихтенштейн В.Е. Эволюционно-симулятивный метод и его применение для решения плановых и прогнозных задач. — М.: Наука, 1976. — 312 с.
4. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. Анализ, планирование, внедрение, контроль. 9-е издание. – СПб: Питер Ком. 1998. – 896 с.
5. Немцов В.Д., Довгань Л.Д. Стратегічний менеджмент. – К.: ТОВ УВПК „Екс об”, 2002. – 560 с.
6. Основы предпринимательской деятельности, экономическая теория. Маркетинг. Финансовый менеджмент. / Под ред. проф. В.М. Власовой. – М: Финансы и статистика, 1994. – 496 с.
7. Покропивний С. Ф. Колот В. М. “Підприємство: стратегія, організація, ефективність.” Навч. посіб. - Київ, КМЕУ, 1997.- 236 с.